

“СПРАВА” АБ КАРАЛЕЎСКИМ ТЫТУЛЕ
Ў МЕТРЫЦЫ ВКЛ 1585 – 1600 ГГ.

Тытулатура манарха – абавязковы элемент дыпламатычнай перапіскі паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай, прадстаўленай у “Метрыцы ВКЛ 1585 – 1600 гг.”.

Структурна ў складзе афіцыйнай поўнай тытулатуры як польскага, так і рускага манархаў вылучаюцца дзве часткі: першая частка змяшчае тытулы, якія падкрэсліваюць характар ўладных паўнамоцтваў кіраўніка і вызначаюць тым самым яго месца і статус у шэрагу еўрапейскіх манархаў; другая частка змяшчае пералік так званых “геаграфічных” тытулаў, акрэслівае тэрыторыі, падуладныя манарху. Параўн.: 1) *Наяснейшыи великии г(о)с(по)д(а)р Жикгимонт Третии, Божю м(и)л(о)стю корол польскии, великии княз литовскии, рускии, прускии, жомоитскии, мазовецкии, ифлянтскии и иных, и Королевства Швецъкого наблизшии дедич и пришлыи корол*; 2) *великии г(о)с(по)д(а)рь цар и великии князь Феодоръ Ивановичъ всея Руси, владимирски[й], московскии, новгородскии, царь казанскии, царь астраханьскии, г(о)с(по)д(а)рь псковскии и великии князь смоленскии, тверскии, югорскии, пермьскии, вятскии, болгарскии и иных, г(о)с(по)д(а)рь и великии княз Новгородца Низовское земли, черниговскии, резанскии, ростовскии, ярославскии, белоозерскии, лифлянскии, удорскии, обьдорскии колоснскии и всея Сибирское земли и Сиверное страны повелител и иных многих г(о)с(по)д(а)рьствъ господар и самодержецъ.*

Пільную ўвагу сярэднявечныя дыпламаты надавалі як складу тытулаў, так і парадку іх змяшчэння ў тытулатуры. З гэтай нагоды цікавасць выклікае перапіска маскоўскіх Думных баяраў з Панамі Радамі ад 1594 г., звязаная з парушэннем традыцыі напісання каралеўскага тытула польскім каралём Жыгімонтам III, які незадоўга да гэтага атрымаў у спадчыну таксама і шведскую карону.

Нагодай для абурэння маскоўскіх баяраў стала напісанне тытула караля Швецыі перад тытуламі караля Польскага і вялікага князя Літоўскага ў грамаце Жыгімонта III, адрасаванай маскоўскаму цару: *Жигимонт корол такие непригожие дела всчинает, пишет в своем титуле такое безмере <...> что такие великие г(о)с(по)д(а)рьства, Коруну Полскую и Великое Княжество Литовское, под Свеиское Королевство подписал.* Такія абставіны маскоўскае баярства палічыла недапушчальнымі, паколькі “из начала Свеиская земля бывала многижда в подданных у датского короля и бывали на ней правители а не короли <...> А зсылали ся преж сего свеиские правители и перемире имывали великих г(о)с(по)д(а)реи нашихъ, цареи Росииских, з бояри и с намес[т]ники с новгородцкими, с нашею братьею”. Такім чынам, на думку маскоўскай дыпламатыі, статус шведскага манарха быў адчувальна ніжэй у параўнанні са статусам караля Польшчы або

вялікага князя Літоўскага і, адпаведна, тытул шведскага караля не мог займаць пачатковую пазіцыю ў тытулатуры Жыгімонта III. Жорсткую пазіцыю ў гэтых адносінах заняў і цар Фёдар Іванавіч, які даслаў Жыгімонту зваротную грамату, *“а титла ему в грамоте писалъ свеиские, какъ писывано отцу его Ягану, королю свеискому, а Коруны Полские и Великог(о) Князства Литовского писати нижеи свеиского титла не велел потому, что Корона Полская и Великое Княжство Литовское г(о)с(по)д(а)рства великие, под Свеискимъ Королевством писати непригоже”*.

Безумоўна, рэакцыя маскоўскага цара, як і разгледжанае пасланне ў цэлым, з’яўляюцца ў пэўнай ступені правакацыйнымі і ўяўляюць сабой частку палітычнай гульні, апеляванне да патрыятызму і самалюбства літоўскай шляхты на фоне і без таго хісткага ў тую пару аўтарытэту Жыгімонта III.

У неабачлівым ўчынку кіраўніка Рэчы Паспалітай Маркваша ўбачыла прывідны шанец ізноў развязаць барацьбу за польска-літоўскую карону, ўпушчаную Фёдарам Іванавічам у 1587 г., калі пасля смерці Стэфана Баторыя польска-літоўская шляхта аддала перавагу не маскоўскаму цару, але шведскаму каралевічу. І гэты шанец мог бы стаць цалкам рэальным, калі б Паны Рады палічылі ўжыванне каралеўскай тытулатуры ў пасланні Жыгімонта абразай польска-літоўскай дзяржаўнасці.

Тым больш цікавым з’яўляецца адказ Паноў Рад маскоўскім баярам: *Але ижъ то вси народы въ звычайу мають, же кожъдыи себе перед другимъ ставит и выноситъ, тогда се тому не дивуемъ, же его королевская м(и)л(о)ст, г(о)с(по)д(а)ръ наиъ м(и)л(о)стивыйи, будучы бытностью своею г(о)с(по)д(а)рскою в томъ Королевстве своемъ Шведскомъ за радю и прозбою рад своих шведских в листе своемъ в справах Королевства Шведского пишучы зе Швецыи до его м(и)л(о)сти г(о)с(по)д(а)ра вашого тытуль королевства Шведского перед тытуломъ Королевства Полского и Великого Князства Литовского ставити и писати розказати рачил. Але тут его королевская м(и)л(о)ст <...> в тых г(о)с(по)д(а)рствах своих, в Коруне Полской и у Великомъ Князстве Литовскомъ <...> тытуль Королевства Полского и Великого Князства Литовского перед тытулом Королевства Шведского писати и уживати рачить.* Нягледзячы на сапраўды “саламонаў” адказ і спакой стылістыкі паслання, ёсць падставы думаць, што ўжыванне шведскага тытула ў пачатковай пазіцыі каралеўскай тытулатуры было ўсё ж хваравіта ўспрынята літоўскай шляхтай. Так, у інтытуляцыі паслання акрамя традыцыйных для афіцыйнай тытулатуры польскага караля “геаграфічных” тытулаў з’яўляюцца 3 новых, што, відавочна, павінна было дадаць палітычнай вагі Жыгімонту III як кіраўніку ВКЛ і Кароны Польскай: *Наяснеишого и великого г(о)с(по)д(а)ра Жикгимонта Третего, Божю м(и)л(о)стю короля полского, великого кн(я)зя литовьского, руского, пруского, жомоитъского, мазовецкого, киевьского,*

волынського, подляшського, ифлянтського и иных и дедичного короля шведського, готського, вандалського и княжати финляндського и иных.

Таким чином, уживання титулатури манарха ў дыпламатычных текстах “Метрыкі ВКЛ” выходзіць за межы выключна этыкетнай функцыі. Склад і парадак змяшчэння элементаў титулатуры ў эпоху сярэднявечча знаходзяцца пад пільным уплывам дзяржаўных канцылярый, любыя змены ў титулатуры на дыпламатычным узроўні інтэрпрэтуюцца як маніфестацыя палітычных прэтэнзій і дзейсны інструмент палітычных маніпуляцый, які вызначае кірунак вектару міждзяржаўных адносін.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ